

ESPECULACIONS SOBRE PROCEDÈNCIES NOMINATIVES

Ramon AMIGÓ i ANGLÈS

Per a designar partides de terra, es troben paraules estranyes, d'interpretació no difícil, sinó que, de primer moment, impossible. Alguna vegada, es poden aclarir si es té accés a documentacions antigues que permeten d'obrir la porta a una possibilitat interpretativa. En tenim recollida una petita col·lecció. Constitueixen, si més no, una curiositat i també poden significar un crit a la prudència a l'hora d'endinsar-se per camins d'anàlisi de significats o de procedències. Comentarem molt breument alguns noms de partides o peces de terra, amb indicació d'on han estat obtinguts. Són noms de partides no comentats en el llibre *Introducció a la recerca en toponímia i antroponímia*, de publicació recent.

Les Collevances [Kullavànsas] (les Irlles, in *Història i onomàstica de Riudecols i dels seus agregats, ler Irlles i les Voltes (II)*, de Ferran Jové i Hortonedà, Reus, 1991) comença a sortir així, tal com ara tothom ho diu, a partir de mitjan segle XIX; fins en aquella època, els documents –tots bastant moderns, no anteriors al primer terç del XVIII–, alternen Comallevansa amb Comallavansa. «Cap a les fondalades, s'hi troben bons avellaners i alguns regadius [...] abans de la fil·loxera hi havia moltes vinyes, que arribaven a altures ben considerables». Les inscripcions anteriors al segle XIX condueixen al verb *llevar*, en el sentit de 'donar fruits'; doncs, una coma agrícolament generosa, amb produccions abundants.

Eugeni Perea (*La Morera de Montsant i el seu terme municipal. Toponímia*, Fundació Roger de Belfort, Santes Creus, 1984) no va trobar cap informació documental del barranc del Vidalbar [del bidaubà], però el seu bon nas lingüístic el va conduir a escriure-ho així, tot desentenent-se dels que, abans d'ell, havien propagat «Bidobà» o «Bidaubà», deixant-se dur per la fonètica local sense endevinar que era un derivat col·lectiu de vidalba, una liana que abunda per aquell sector.

Tanmateix, l'últim autor citat, en el seu mateix recull onomàstic, va fer massa confiança, al nostre entendre, a José Ruy Fernández, un militar castellà que el 1917 es va passejar per la Morera i va escriure «vall Jova» en lloc de Vajova i Vajoba que van anotar escrivans de l'últim terç del XIX. Perea indica [la vaijòva] o [les vaijòves], amb *o* oberta a l'anotació fonètica, una discrepància amb «jove» referit a «joventut». És un nom que queda opac. Si Perea digués –que no ho diu– que per aquell rodal circula un torrentet –i potser sí que hi circula vista la situació que en descriu, «a

la falda de la serra»—, es podria insinuar alguna relació amb la interpretació de la Valjol (*OnomCat.*, VII, p. 391).

A Pena-roja, al Matarranya (*600 anys de toponímia a la vila de Pena-roja*, per Dionisi Lombarte i Arrufat, Xarxa Cultural, 1990), hi ha anotat lo Velló Vell (p. 116), marcat amb un senyal que indica que és un topònim perdut, que no ens ha arribat, però curiosament se'n dóna tanmateix la pronunciació —sens dubte suposada. Parteix d'uns documents datats a cavall del segle XIV i el XV, i del final del XV i tot el XVI, en els quals es parla del «Velloel», i d'un altre del XVII-XVIII en el qual es veu escrit «al Vello Vell». L'autor del recull proposa l'etimologia del llatí *vellus* i *vetulus*, però afegeix que el topònim amaga un altre significat, que desconeix. Prescindint de la suposada forma llatina, a la qual Lombarte sembla que arriba pel seu compte, perquè no consta en cap dels tres papers que aporta, i guiant-nos només per la fonètica que deixa endevinar el darrer document, pensem si no devia venir de «l'Albelló Vell», sobretot tenint en consideració que un topònim encara viu, a Pena-roja, és l'Albelló, sense cap adjectivació (p. 19), també documentat en el segon d'aquells lligalls.

A Rasquera (*Toponímia de Rasquera*, per Miquel S. Jassans, Grup Cultural Rasquera, Rasquera, 1988), hi ha un bocí de terra conegut pel Clodexís [lo klodentxís]. Ni Chis, ni Xis, ni Txis no són anotats entre els cognoms ni entre els renoms. Un testament del final del segle XVIII parla del «clot a chis», com si volgués dir que el Clot era un lloc conegut per «chis». Però, mig segle més tard, l'escrivà dóna una pista que sembla segura: «los collados llamados Clot den Chis», de forma que la manera de dir actual procedeix d'aglutinació de «Clot» (un nom que no ha estat observat enlloc més del terme de Rasquera) amb l'antropònim —potser un renom, desaparegut, si no fos que correspongués a un terme veí— «Chis», si es pot prendre per vàlida la presència de l'article de distinció personal. A la mateixa època, hi ha una vacil·lació a l'entorn d'aquest topònim que es manifesta amb «Cot de anchis», que potser ve d'una mala transcripció d'un document anterior, mal llegit o mal copiat per l'escrivà del Real Catastro. Tanmateix, l'enigma no es pot donar per ben resolt si tenim en compte que el nom s'aplica a unes terres que són «dalt, a la cresta que hi ha entre els Merlos i l'Ebre», una descripció que deu correspondre a «los collados» del document de 1854; la situació és poc propícia perquè hi hagi un «clot», és a dir, una 'depressió', si no fos que el nom es trobés «dalt, a la cresta» per una propagació nominativa d'un dels petits fondals que flanquegen aquella lleu elevació.

A Rasquera mateix, en el mateix llibre, hi ha anotada la partida de terra coneguda per Valldevinyes [valldevínyes]. Encara que es trobi en una rasada, en una rasa extensa, com si diguéssim en una excavació llarga i més aviat estreta, o potser millor en una vall llarga i no gaire ampla, la primera síl·laba del nom no és indicadora d'una «vall», malgrat que ho pugui semblar. La documentació és abundant a partir de l'últim quart del segle XVII i alterna «vall de Viñes», sense article i amb article femení, amb aglutinació, «Valldeviñes», sense article. Tot això no orientaria gens sobre la formació del topònim. Allò que serveix millor com a orientació és la manera de dir d'un sector de la gent que pronuncia «davall vinyes» i també «davall de vinyes», i és aquesta última la que se sent més sovint. Si hi hagués constància del lli-

natge Vinyes, es podria pensar que volien dir que eren terres situades a continuació en avall d'unes altres que eren més amunt corresponents a un propietari que es digués Vinyes. Però Jassans no dona aquest cognom com a existent a Rasquera, tot i que no s'hauria d'excloure la possibilitat que correspongués a un propietari foraster. Queda el recurs de pensar que hi havia una zona amb vinyes i que l'indret de Valdevinyes/Davall de vinyes hi era contigu tirant cap avall. Cert que el genèric «vinyes», en plural, no es fa present en el recull de noms de Rasquera. En plural només surt el diminutiu les Vinyetes. Però res no es pot oposar a pensar que hi havia hagut un sector de vinya compartit per diversos pagesos, que podia haver generat el plural, encara que aquesta presència de ceps no hagués originat un nom de partida. L'observació important que fa l'autor del recull és que en la formació del topònim no intervé el substantiu «vall», com podria semblar a primer cop d'ull, sinó la locució prepositiva «davall de».

A Belltall (*Belltall*, per Josep Miró Torres i Josep M. Sans Manasanch, Ajuntament de Passanant-Belltall, 1991), la Coma Estanya, aglutinat a Comastanya (p. 141), procedeix, de fet, de la coma [de Na] Cabestanya (p. 139), femení de Cabestany, un llinatge molt abundant el segle XVII i XVIII i encara existent a la vila, tot i que ara escàs.

Al mateix terme, hom troba altres degeneracions de noms inicialment compostos amb Coma. Qui podria endevinar, sense l'ajut de documents de temps passats, que la Cunrabió (p. 143) va ésser inicialment «la coma d'En Rubió» de l'any 1661? El mateix lloc va passar a dir-se «la coma En Rubió», amb pèrdua de l'enllaç prepositiu; i «la coma En Rabió», amb substitució de *u* per *a* a la part específica del conjunt; i amb aglutinacions diverses i alteracions de la part genèrica, «la Comanrabió», «la Comrubió», «la Conrubió» i «la Conrabió». És una partida de terra de la qual participa poc o molt també Passanant.

Encara a Belltall, Folca, femení de Folc, es va convertir a Forca a «la coma Na Forca», o «la comana Forca», o «Coma Forca», procedent de «coma de Na Folca» del començament del segle XVII. El llinatge devia haver desaparegut i hom va perdre la referència de la paraula, que es va poder canviar fàcilment amb intercanvi de líquides, *i* < *r*, i així va obtenir significat, que moltes vegades és del que es tracta, que les paraules vulguin dir alguna cosa coneguda, malgrat que alguna vegada resultin incoherents.

A Blancafort, a la Conca de Barberà (recull onomàstic inèdit, per Josep Recasens i Llord), hi ha la Coma Segura. Hom pot suposar que és una coma en la qual no es corre cap perill, que és el que voldria dir «segura» si s'hagués de considerar un adjectiu. Els papers del segle XVI i de molt a la primeria del XVII aclareixen que Segura era un nom i no pas un adjectiu, perquè parlen de la coma «de» Segura. No es pot afirmar que fos un nom de propietari, ja que, si fos així, es podia esperar que digués «d'En» i no «de»; més aviat es pot pensar que –d'una manera o altra– aquell territori estava relacionat amb el castell de Segura, a redós del qual –a la baixa edat mitjana– es va formar el poble de Segura, que ara correspon al terme de Savallà del Comtat. El castell de Segura havia tingut la seva importància feudal i aquella coma hi devia estar sotmesa. Ja fa quasi quatre-cents anys que la preposició d'enllaç s'ha

perdut, cosa que no ha de fer estrany que passés a partir de quan aquell vincle amb el castell es va anar afluixant i perquè el llenguatge tendeix a la màxima economia, a vegades fins a l'exageració, puix que aquesta mena d'estalvis sovint perjudiquen una correcta interpretació del topònim.

A Batea, la Terra Alta (*Batea i el seu terme municipal. Partides, accidents geogràfics, topònims i camins*, per Josep Alanyà i Roig, Vol. II. Diputació de Tarragona, Tarragona, 1994), hi ha la partida de les Canagiles (p. 83). Gràcies als comentaris de l'autor, se sap que obeeix a una aglutinació de «ca Na Gila», passada al plural. El 1497, a Batea hi havia la viuda d'en Gil. Com no podia ésser altrament, aquella dona era Na Gila. Alanyà aventura la hipòtesi que hi devia haver una masada-hostal coneguda llavors per «ca Na Gila». Desaparegut l'hostal i perdut el seu record, el nom va persistir, i encara dura, per designar les terres allà on la viuda Gila havia tingut el seu establiment.

A Vilalba dels Arcs (*Toponímia de Vilalba dels Arcs*, per Anton Monner i Estopinyà, Excma. Diputació Provincial de Tarragona, 1985), Comasorts [los cóma-sórt] crida l'atenció i pot fer l'efecte que el substantiu «sorts» ha entrat en la formació de la paraula actual. La documentació il·lustra prou bé que procedeix de «la coma dels Orts», anotada així el segon quart del segle XV i encara a mitjan XVIII, i en algun cas amb *h* per primera lletra de la paraula de la part específica. Entretant, hi ha vacil·lacions que indiquen segurament que l'expressió popular anava evolucionant; «coma des orts», «coma los orts», «comats orts» i «Comalort».

A Cabassers (*Toponímia de Cabacers i el seu terme*, per Vicenç Biete i Farré, Revista Catalana de Geografia, Barcelona, 1979), hi ha els Segrassos [lossegràssos], i la font del Segrassos. «Segrassos» és una paraula estrangera, però ja antiga. El 1754, el cadastre l'anota en singular, «Lo Sagras», amb representació per *a* de la vocal àtona. Quasi un segle i mig després, surt en plural, «Seguerasos», amb regularització –sens dubte casual– de la vocal de la primera síl·laba; i, a la segona dècada del segle XX, es veu regularitzada l'ortografia de la consonant fricativa sorda, «Seguerassos». No pot ésser sinó que vulgui dir 'segolars' (camps de sègol). Deu ésser una variant dialectal, de la mateixa manera que a Prades i Ulldemolins diuen Segalassos. La diferència només afecta la segona síl·laba: -gue- per -ga-, i l'intercanvi de líquides a la tercera síl·laba: -ra- per -la-. Que a Cabassers es cultivava séguil o segle, és a dir, sègol, ho afirma el mateix Vicenç Biete en el seu *Cabacés, un poble al peu de Montsant* (Ajuntament de Cabacés, 1991).